

Ezkerra Euskadin

Pako Letamendia

Atariko ohar metodologikoak

Bidezko iruditzen zait lan honen izaerari edo, hobeto esateko, bere mugapenei buruzko ohar-pare bat egin beharra. Euskadin diharduten ezkerreko gizarte-mugimenduak baino areago, Euskal ezkerreko formazio politikoak deskribatzen dira bertan, eta ez da, horrexegatik, euskal langile-mugimendua bezalako fenomeno hain seinalatu baten eboluzio eta ezaugarriei buruzko deskribapen xehe bat. Edukina, bestalde, frankismo-garaian sortutako «ezker aber-tzalea» delakoa zatitu izan den hiru korronteetan zentratzen da: gaur egun bere eremu ideologikoan ETA eta Herri Batasuna besarkatzen dituen korrontean, gaur egungo Euskadiko Ezkerrak protagonizatzen duenean eta mugimendu autonomo-asaanblearioa eratzen duenean. Ohiki ezkerreko deitu izan diren indarrak (hala nola, sozialismo eta komunismo espainiarrak, eta orobat korronte estatal horien Euskal Herriko adarrak), korronte espezifikiko bezala baino areago, gorago aipatu ditugun hiru korronteekin duten harreman dialektikoan aztertzen dira (tratamendu metodologiko honen, noski, ezkerren izaerari buruzko nolabaiteko kontzeptzio bat suposatzen du).

Badago, lan honetan hutsune bat, eta hutsune garrantzitsua, gainera: gaurko Euskadin bere adierazpidea LKI eta EMK bezalako indarretan aurkitzen duen ezker iraultzailearena. Hutsune hori ez da ezein aurrepostu ideologikorengatik, horien dokumentuak behar bezala estudiatu ez izanagatik baizik. Horregatik, bada, ez zait geratzen barkamena eskatu beste erremediorik, eta agindu, aurki jarriko dudala konponbidean ezagupen-eskasia hori.

Nolanahi ere, lehen aipatu hiru korronteen garrantziak eta eraginak justifikatzen duela esango genuke horiei dedikatutako lanari izenburu bezala «Ezkerra Euskadin» eman izana.

Azkenik, esan behar dut, nola lan hau batipat indar horien izaera ideologikoari buruz den, 1973tik 1982ra doan epealdira mugatzen dela azterketa bera, zeren eta, autorearen eritziz, 1981-82ko urteetatik aurrera kristalizatzen bait da korronte horien izaera eta ideologia, gaur egun duten itxuran.

Maoismoaren eragina hasierako ETAn

Ezker abertzalearen ideologiaren azterketa, 1974-76 arte, ETAn ideologiarena da. Hirurogeiko urteetan maoismoaren birtatez sartzen da ETAn ideologia ezkertiarra. ETA, urte horietan, komunitate sozio-politiko berri baten nortasun-ezaugarriak sortzen ari da euskal nazionalismoaren barnean, eta komunitate-ezaugarri horien adierazleak jadanik emanak aurkitzen ditu 62-64az geroztik Hirugarren Munduak kolonialismoaren aurka daramatzan askapen-gerrei buruzko testu eta esperientzietan. Adierazle horien bilaketa eta hautapenean, hain zuzen, aurkitzen du bete-beteko zentzua Maoren pentsamenduak, askapen-mugimendu horien teoriko eta buruzagi praktikorik inportanteenarenak. Maoren «gerra iraultzailea»ri buruzko teoria izango zen lehenik, eta «demokrazi mota berria»n burgesia nazionalak jokatzeko duen papera-ri buruzko bere gogoetak, geroago, ETAk ezker abertzalearen nortasun-ezaugarriak birsortzeko erabiliko zituen oinarritzko bi kontzeptuak. Maok, Txinan egiten den gerra zibil sobera luzea, «gerra iraultzaile» bezala deskribatzen du, non herriaren borontatea irabaztera zuzenduriko metodo «psiko-politiko»ek izan behar bait dute lehentasuna.

Bai Krutwig-ek (bere *Vasconia* liburuaren seigarren partean, «La Bellica»n, «gerra iraultzailea» «gerraren izpiritualizazio» be-

zala kalifikatuz, eta jendearen izpiritua konkistatzeko modua «ofendituei mendekua eskaintzea» dela esanez deskribatzerakoan), bai ETAREN «Insurrección en Euskadi» koaderno ofizialak (non gerra iraultzailea herrialde bateko botere ezarria eratsi eta beste erregimen batez ordeztzeko erabakia hartzen dutenen «era guztietako ekintzen politiko, sozial, ekonomiko, psikologiko, armatu, etab.en multzoa» bezala deskribatzen bait da), mimetismoz bada ere, modu erreal batean baino gehiago ilusorio batean ekartzen dute «gerra iraultzailea»ren kontzeptu hau euskal borrokara.

Maoren beste bi kontzeptu aurkitzen dira ETA V. Biltzarrearen eta Bulego Politikoaren —handik berehala ETA-berri bihurtuko zenaren— joerak egindako planteamenduaren arteko hausturaren oinarrian, han 1966-67ko urteak aldera: abertzaletasuna eta komunismoa bat egiten dituen, eta herrialde kolonial edo erdi-kolonial bateko burgesia nazionalari buruz bere «Demokrazia Berria»z egiten duen gogoeta. Planteamendu horien arabera, honek izaera iraultzailea hartzen du, inperialismo atzerritarrei jarkitzen zaien une beretik, eta horregatik elkar daiteke proletalgoarekin; ildo beretik, Eusko Alderdi Jeltzalea izango litzateke burgesiaren ordezkaria, eta borrokatu behar dena.

Euskal Herri Langilearen kontzeptua, bestalde, VI. Biltzarrearen bigarren parteak 1967an sortu zuena, Maok bere «Demokrazia Berria»n azaltzen dituen burueren egokitzapen mekanikoa da. Euskaldunak, langile bezala, bere askapen soziala asumitzen du; eta herri bezala, berriz, askapen nazionala. Euskal Herria «proletalgo euskaldunak eta beste klase sozialetako elementu zapaldu desberdinak» (jabe txikiak, baserritarrek, burgesia intelektual txikiak) osatua dago. Burgesia txiki eta ertainaz esaten da, nola «Herri Langilearekin gure askapen nazionalaren alde diharduten, gaur egun iraultzaileak direla eta horregatik herriaren parte egiten dutela».

Izaera antirrepresiboa eta utopia ezker abertzalean

ETAk «gerra iraultzailea»ren eskemak praktikara eramateko egindako saioen erantzun bezala erregimen frankistak martxan jarritako errepresioak, batez ere ETAk Manzanasko inspektorean 1968ko abuztuan egindako heriotzazko lehen atentatuaren ondorengoak —atxiloketa indiskriminatuak, torturak, salbuespen-

-egoerak— modelatzen ditu ezker abertzaleari gaur egun arte lagunduko dioten beste bi zirkunstantzia: bere izaera antirrepresiboa eta komunitate-utopiak —bere zentzu noblean— ETArekin baitan jokatzeko duen rola.

Urte horietatik (1968-1970etik) aurrera, atxilotua edo beste zeinnahi errepresio-motaren biktima izatea, desonra bezala ez, baina ohore-motibo eta prestigio sozialeko kapital bezala ikusten da. Eta edukin familiar bortitzeko solidaritate-mekanismo bat sortzen du: ez bakarrik ETArekin inguruko gizarte (edo komunitate) zibil berri baten jaiotza —horixe zen hain zuzen 1964eko saioaz geroztik imajinaziozko «hierarkia paralelo» batzuk eraikitzeke antolamendu-amets zaharra—, identitate-egoera bat ere sortuko dute, batetik, ezker abertzalearen eta, bestetik, solidaritate antirrepresiboa eta Estatuaren Seguritate-Indarren kontrako jarkipenaren artean.

Gainera, gisa honetako komunitate ezkertiar antirrepresibo bati berezko zaion erradikalizazioak jokabide utopikoak sustatzen ditu; hau da, beren ustetan arazo guztiak konponduko dituen etorkizun baten berreraikuntza komunitarioa. Ezker abertzalea, 60ko urte-hondarretatik eta 70eko lehenengoetatik aurrera, mila haustura eta eztabaidak osatutako askatasun-egarri batean bizi da, eta euskal gizarte klandestinoan alderik alde korritzen duten azpikorronteen kanalizatzaile eta gero eta errebindikazio nazional erradikalagoen katalizatzaile bihurtzen. Errepresioak joran horiek adierazteko sortzen duen ezintasunak berak, gero eta borroka sozial erradikalagoen bozeramaile izatera darama euskal ezker berri hau, eta etorkizun gero eta utopikoago bateko salbazio komunitarioa programatzera.

Leninismoa eta troskismoa hirurogeiko urteen hondarretan

Lehenago aipatu urte horietatik beretatik aurrera, zeinu desberdineko beste eragin batek kontrakartua gertatzen da maoismoaren hasiera bateko eragina: leninismo organizatiboarenak, alegia (Eragin hau, bestalde, Mendebal Europa osoan gertatzen da, Frantziako 1968ko Maiatzaz geroztik berpiztutako korronte anarkista eta kontsejisten balantze frustragarriaren ondoren). Leninismo organizatibo horretara biltzen dira korronte troskistak ere, eta

ETAren 1970eko VI. Biltzarretik aurrera gero eta gehiago kritika-tu ondoren nazionalismoa oro har, eta euskal nazionalismoa partikulariki, fenomeno burges txiki bezala, aldendu egingo dira ETAren enbor komunetik.

Leninismoa, ordea, abangoardiako alderdi baten teoria bezala, berriro bereganatuko du 70eko ETAk, eta bere zerbitzuko jarriko du teoria horrek abangoardiako talde armatu bati eman diezaiokeen oin erri ideologikoa. ETAren aldetik kontzepzio hori asimilatzeke zubi teoriko gisa, Zunbeltz-en *Iraultza* eta *Complementos del Iraultza* izeneko bi lanak aipatu behar dira, 1969ko lehen erdialdera idatziak bi-biak; ETAren orduko talde gidariaren —Burgosko Judizioan kondenatua izango den beraren— kontzepzioak argiro kritikatu, masen borroka nukleo armatuaren beharretara meneratua egon behar duela diote lan hauek (eta ez alderbes, ETAren zuzendaritzak sasoi horretan defendatzen zuen bezala).

Fronte militarra talde/Estatu bezala: «berezko leninismoa»

Kontzepzio guzti horiek, bada, ETAren Fronte Militarreko kideen «berezko leninismo»rako bidea erraztu zuten 1971-73ko urteetan, hauen talde/Estatuak bilakaera-prozesuan. Fronte Militarreko kide horiek, izan ere, ezker abertzaleak 60ko urteen hondarretatik hona sortu duen komunitate sozio-politikoaren «talde-ideal» bihurtzen bait dira, frankismoak identitate negatibo bezala estigmatizatzen, ezker abertzaleak identitate positibo bezala kontsideratzen doan metamorfosiak sortutako prozesu batean.

Talde/Estatu honen nukleoa, nekazal jatorriko euskaldun langileez osatua egongo da gehienbat: oraindik berriki industrializatutako zonaldeetan jaioetakoz, Gipuzkoako Goierri bezalako zonaldearekin gertatzen den bezala, adibidez. Gizarte-talde honen ezaugarriak, frankismoak Euskadin proiektaturiko irudi negatibo guztien multzoa izango dira: bertako bizilagunak euskaldunak dira, eta, beraz, probintzia «traidore»etatik datozenak; hauen sorlekua ere, orobat euskaldun diren lurralde mugakidez inguratua dago; euskaraz —hizkuntza debekatuan— hitz egiten dute eta nekez mintzatzen dira gaztelaniaz; horrexegatik egon ziren, hain zuzen, txikitzen gutxiago izatera, umiliatuak izatera eta, sarri askotan, isilik

egotera kondenatuak; eta azkenik, frankismo-garaian gizarte-klase super-ustiatu eta eskubide oinarrizkoenik ere gabeko langileak direla esan behar. 70eko urteetan ez dute jadanik Che Guevara edo Maoren testuak buruz erreztatzen dituzten intelektualak edo estudianteen beharrik, Estatu espainiarraren aurkako «gerra iraultzaile»ko egoera batean aurkitzen direla konbentzituta egoteko; begien bistako ebidentzia soziala da hori Euskadin 68-70eko urteez geroztik, eta ETAko militanteentzat batipat.

Erbestean aurkitzen den Fronte Militarreko kideen taldeak, zcinak egun batean bera pertsegitu zuen Estatu baten —espainolaren— eta gaur egun bera umiliatzen duen beste baten —frantsesaren— aurka borrokatuz jarraitzen bait du, bere talde/Estatu bilakatzeko auto-transformazioko prozesua umotzen du 1972-1974eko urteetan. Prozesu hori 1974-76 aldera iritsiko da bere heldutasunera, Francoren heriotzaren ondoren sortutako komunitate nazionalista berriak talde/Estatu bezala bere errekonozimendua ematen dionean, alegia.

Asaldakuntza, eta teoria eta praktika politiko-militarra

Behin 1972-73tik aurrera, ezker abertzalearen utopiak asaldakuntzaren leman konkretatzen dira. ETAREN historian behin berri gertatuko den bezala, asaldakuntzako eskemek —zeinetatik eratorriko bait da antolamendu-eredu politiko-militarra— komunitate-mailako egia bati erantzuten diote: iharduera armatua sendotu eta jadanik hiltzear dagoen Erregimenaren errepresioa areagotu izanak, militarizatu egin dituzte Burgosko Prozesuaren ondoren jaiotako euskal nazionalismoaren belaunaldi berriak, hauengan, armen indarrez mantentzen den frankismoa armen indarrez eroriko delako konbentzimendua sortuz. Komunitate-utopia horixe da «asaldakuntza»ren imajineria elikatzen duena.

Izan ere, ETA politiko-militarraren —eta bere antolamendu-egituraren— pentsamoldeari bizia emango dioten eragin ideologikoak (zeinen benetako oinordekoak Bereziak izango bait dira, eta ez Pertur-en «Otsagi»tarrak) 1973an sortzen dira, gerrilerismo hiritarra eta asaldakuntza leninistarekin egindako konbinazio bate-tik. Lehen joeran gehien eragiten duten autoreak «fokista»k dira: «Che» Guevara, *Armen kritika* baino lehenagoko Regis Debray, Abraham Guillén eta Marighela brasildarra; eta Leninen eragina,

berriz, asaldakuntza armatuaren aldeko testu nahikoa isolatu batera mugatzen da. Debray, bere antolamendu praktikoaren adibiderik argiena «foku iraultzailea»n isladatzen duen borroka armatuaren kontzeptzio politiko-militar baten teorizatzailea da, eta errealtatean bizia emango dion aita fundatzailea, berriz, «Che» Guevara. Debray-k dioenez, gerra baten zuzendaritza efektiboak teknikoki kapaz izango den talde exekutibo zentralizatu eta klase-interes beretan oinarritutako batek bakarrik asumi dezake, hau da, Estatu Nagusi Iraultzaile batek. Debray-k azpimarratzen du, «aldi berean politikoa eta militarra izango den antolamendu batean mamitu behar dela» gerra iraultzaile hau, aurrera eraman ahal izateko.

Guevara eta Debray-ren «foku iraultzailea»ri buruzko teoria, ordea, landa-gerrilaren praktikari buruz bakarrik mintzo zen. Hiri-gerrilaren baldintzetara moldatuko duen lehena Abraham Guillén izango da, bere *Estrategia de la guerrilla urbana* obran, Uruguay-n 1966an argitaratuan. Honen deskribapena inolako arazorik gabe moldatzen zaio ETAk daraman ekintza-motari: «Estrategikoki, biztanleriaren portzentaia handi bat hiritarra duen herrialdean, gerra iraultzailearen grabitate-zentruak hirian egon behar du, baina borroka ustekabeko, mugikor, bizkor eta armen gehiagotasunean oinarrituta». Guillén-entzat, gerrilak atzegoardia hiritarrean garatu beharreko ekintzek jendearen konfidantza irabaztera jo behar dute.

Guillén-en teoriak azken ondorioetaraino eramango ditu Carlos Marighela gerrilariak, 1969an Brasilgo poliziarekin izandako enfrentamendu batean hilko zenak (Angel Amigok dioenez, honen testuak «ETAko militante askoren oinarrizko liburu izan ziren denboraldi luzean»). Marighelaren *Gerrilari hiritarraren eskuliburuskak*, bakarra da gure egunetako literatura subertsiboan, gerrila hiritarraren mekanika eta forma desberdinei buruzko benetako errezeta-liburu bat delako. Bertan, gerrilari-mota honen ekintza-modu desberdinak deskribatzen dira, hala nola: «asaltoak, erasoaldiak edo inbasioak, okupazioak, enboskadak, kaleko taktikak; trafiko-mozketak, desertzioak eta arma-desbidazioak, arma, munizio eta lehergailuen harrapaketak eta desjabetzapenak, presoerreskateak, exekuzioak, bahiketak, sabotajeak, terrorismoa, propaganda armatua, nerbio-gerra»; bere garapen teoriko askok indartu egingo dute ETA V.eko (militar)en belaunaldi zaharraren mesfidantza Bulego Politikoko edota ETA VI.eko troskista «idazle»ekiko: «Hiri-gerrilako eta landa-gerrilako gizonik entrenatuenak, esperimentatu eta entregatuenak dira gerra iraultzailearen

bizkarrezurra (...) horiek osatzen bait dute ardatzaren muina, eta ez aparatuetan ezkutaturiko burokrata eta oportunistek, ezta edukinik gabeko hizlariek ere, paperean geratzen diren konponbideak idazten dituzten literatotoxoek; baizik borroka-gizonek». «Fartsa parlamentarioa»z mintzo den *Eskuliburutxoa*-ren parteak (non «parlamentuaren irekitzea eta Gobernuko eta oposizio alderdi toleratuen berrantolamendua, txotxongilo eta zakur jakintsuen benetako ikuskizun» bezala kalifikatzen bait da) xehetasun guztiarekin deskribatzen du bai Bereziak eta bai ETA militarreko gizonek 1977ko ekainaren 15eko hauteskunde-bezperan hartu zuten jarrera.

(Asaldakuntzari dagokionez, 1973ko udan egindako ETaren (ETA militarren) VI. Biltzarrearen lehen partean aurkeztu bai baina eztabaidatu gabe geratu zen ponentzietako bat, Leninek idatzitako testu bat da, hain zuzen ere: *Gerrilazko gerra*, Errusian 1905 eta 1906ko urteetan gertatu ziren inoizkako asaldakuntza militar eta nekazarienez hitz egiten duena).

Demokrazia burgesa: ETA-m eta ETA-pm

Fronte Militarren protagonismo honek Langile-Frontearen zatiketa erakarriko du, eta azken honen kideak LAIA alderdira pasako dira 1974aren hondarretan. Aldiz, 1974eko urtearen azkenaldera «militar»en eta «politiko-militar»en artean ematen den zatiketan ez da nabari, lehen momentu batean, funtsezko diferentzia ideologikorik, erregimen frankistaren agonia nabariaren ondorioz sortutako egoerari buruzko erizpide desberdinak baizik; ETA militarrek une horretan defendatzen duenez, demokrazia burgesaren etorrera kontrakar ezinezko zerbait da eta, horregatik, ETaren iharduerak soilik borroka militarreko jo beharko du berriro, sektore zibilei beren buruak antolatzerako dei eginez; eta, jakina, guzti hori bateraezinezko gertatzen da antolamendu-egitura politiko-militarren mantentimenduari.

ETA politiko-militarrak, bere aldetik, aurki ganean den demokrazia burgesaren faseari dagokion haustura demokratikoko programa bat elaboratuz erreakzionatuko du, 1974eko urtearen hondarretan; eta programa hori, LAIAREN inguruko sektoreek burges txiki bezala errefusatu izan eta behin ETA militarren babesa jaso ondoren, 1976tik aurrera «KAS alternatiba» bezala ezagutuko dena bilakatuko da.

Otsagabia taldea: gramscismoa eta herri-boterea

Ordurarte ezezaguna zen ideologia baten, gramscismoaren, 1976ko ETA politiko-militarrerako ekarpena izango da (eragin honen pean idatziko dira Pertur-ek zuzendutako «Otsagabia Taldea»ren lanak) ETA politiko-militarraren baitan Berezien eta zuzendaritzaren arteko zatiketaren oinarrian egongo dena, eta ondorengo ETA-pm eta ETA militarren arteko ezadostasun konponezina sortuko duena.

Iraultzaile handia da Gramsci italiar komunista, bere pentsamendua desitxuratu egin badu ere 60ko urteetatik hona interpretazio eskuindar batek; gizarte zibilaren eta gizarte politikoaren arteko diferentziazioari buruzko bere kontzepzioek eta gizarte-taldeen —edo gizarte-klaseen— nagusigoaren kontzeptuari buruzko saiakuntzek (gizarte zibila, Gramsci-rentzat, klaseen ideologia elaboratu eta hedatzen duten organismo barneko eta pribatuaren multzoa da, eta horrek nagusigora iristeko gizarte-klaseen borroka gizarte zibilaren barnean planteatu behar dela ondorioztatzen eramaten du), lehengaia emango diote Otsagabia taldeari «herri-boterea»ri buruzko lanetarako. Burgosko Prozesuaren garaietako ETAREN talde gidariaren tesiek masa-borrokaaren protagonismoaz formulazio berria hartzen dute: Otsagabia taldearen aipatu lanaren arabera, «iraultzaren zuzeneko protagonismoa gizarte-masetan datza (...). Eta gizarte mendebaldar batean (...) protagonismo hori ezin muga daiteke asaldakuntzaren azken momentuan soilik parte hartzera, baizik eta lehiatsu parte hartu behar da borrokaren fase guztietan». Eta horrek, jakina, masa-borrokak borroka armatuak baino garrantzi handiagoa duela esatera daramatza, eta hauteskunde-mekanismoak erabili behar direla onartzera, horien emaitzetan herriaren nagusitasun-kotek egin dutela islada dadin klase dominatzaileen aldean aurrera.

(1976ko urte osoan zehar, gero eta handitzena joango da Berezien —benetako politiko-militarren— deskontentua, borroka armatuaren likidazionismozko salaketak eragingo ditu zuzendaritzaren aurka, eta 1977ko ekainaren 15eko hauteskunde-aurreko fasean mamituko da, zatiketa berri bat sortuz: Bereziak, abangoardiako foku armatu iraultzailearen protagonismoaren aldekoak, ETA militarrekin batzen dira 1977ko udazkenean, inflexio bat eraginez honen jatorrizko teorian —Argalak elaboratua—, zeinak bi sektoreen, hau da zibilaren eta militarren, autonomia defendatzen bait zuen.

Enfoke politiko-militar berria: Gramsci-rena

Gramsci-ren pentsamenduak, ordea, badakar borroka armatuaren teorizazio berri bat ere, ETA politiko-militarrak 70eko urteen hondarretan eta 80koen hasieran beretuko duena, *de facto* desagertu arte. Gramscik dio, Mendebaldeko proletalgoaren estrategiak, Ekialdean ez bezala, asaldakuntzan oinarritutako mugimendu-gerra batean ez, baina posizio-gerra batean oinarritu behar duela, non burgesiari gizarte zibileko aparatu ideologikoetan eta gizarte politikoaren ordezkari-tza parlamentarioko organoetan boterea kentzen joango bait zaio pixkana-pixkana.

Hiru momentu bereizten ditu Gramscik posizio-gerra honetan. Lehenengoa ekonomikoa da, produkzio-indarren garapena ezagutzetik pasatzen dena, gizartearen eraldakuntzarako benetako ahalbideak aurrikusi ahal izateko. Bigarren momentua politikoa da: fase honetan, sektore politiko herritarrek nagusitasuna lortzen duten klase dominatzaileen gain. Eta hirugarren momentua militarra da. Bi arazo-mota planteatzen dira momentu honetan: arazo tekniko-militarrak (antolamendu militarri dagozkionak), alde batetik, eta arazo politikoak, bestetik; hala nola, herri-masak gidatu eta horiekin ejertzito bat eraiki, klase dominatzaileak menperatzeko.

ETA politiko-militarrak, 1977 eta 1982 artean, behin momentu politikoko helburuak lortu ondoren, momentu militarrean behar-ko den organizazio politiko-militar bihurtzeko misioa ematen dio bere buruari; eta horrek, 1979tik aurrera, atzerazinezko urrutze batera eramango du ETA-pm-ren 1976ko desdoblamentuaren fruitutik, hau da, bere alderdi politiko zuzendari EIAtik.

Izan ere, «herri-boterea»ren eta borroka armatuak jokatu behar duen atzegoardiako paperaren teoriek, bere desdoblamentuaren printzipioa onartzera eramaten dute ETA-pm, abangoardiako alderdi politiko —EIA— bilakatuz, nahiz eta organizazio militarra (pm-ak) ere bizirik irauten duen. 1976ko udan egindako ETAREN VII. Biltzarrean erabaki zen prozesu honek, ETA militarren onespina du, berak garai hartan mantentzen zuen printzipioari (zuzendaritza iraultzaile bikoitza —militarra eta zibila— behar zelakoari) leial, eta foku armatu zuzendari bakar bihurtzeko desiran. Gauzak horrela, 1976ko udazkeneko *Zutik*-en, ETA militarra oso-osorik eta bere oneritzia eman ez erreproduzitzen ditu ETA politiko-militarren VII. Biltzarrearen ebazpenak; eta ho-

nek ebazpen horietan borroka armatuaren paperari buruz garatzen dituen ideietan, ofentsibaren ardura esleitzen dio berari, harik eta haustura demokratikoko programa —KAS alternatiba, alegia— lortu arte. Kontzeptzio horiek, ordea, erremedioirik gabeko ezadostasunean erortzen dira borroka armatua atzegoardiako borroka bezala ikusten duen buruerarekin, herriaren konkisten garantia eta klase dominatzaileek indarkeria beren zerbitzuen erabil ez dezaten indar disuaditzaile bezala ikusten duenarekin.

Langileen asanblearismoa eta unitarismoa

Tenore honetan —1976 eta 1977ko lehen erdian—, ezker aberzaleak metaturiko utopiaren kapitalak oso bestelako ideologi mota batzuetarako eta, zentzu batean, kontrakoetarako, atek zabaltzen ditu, ETAK 60ko urteetan zehar eta 70ekoen hasieran ezagutu zituen teoriaren aldean: asanblearismoa eta ekologismoa, alegia, batez ere jokabide antinuklear bezala azken hau. Langile-mugimenduak frankismo-ondoaren aurka indarririk gehien egingo duen aldia, Estatuan eta Euskadin, 1976ko urtarrilaren eta 1977ko maiatzaren artean emango da. Mugimendu baterakoi honek zuzeneko ordezkartzako moduak, asanbleazkoak, garatzen ditu, eta denborekin bat egingo du errepresioaren aurkako eta amnistiaren aldeko euskal gizartearen mobilizazioekin.

Ez dira faltako tira-birak sindikatuetan ere, nahiz eta epealdi honetan, eta honetan bakarrik, Sindikatu Bateratu bakar baten eraikuntza aldarrikatzen duten sindikatu guztiak.

Asanblearismoaren sustraiak, ordea, lehenagokoak dira Euskadin. Jadanik 1974eko udazken beroaz geroztik, asko ugaritu ziren hemen batzarre bidez izendatutako ordezkari-batzordeak: langileek berek zuzenean egituratuak, batzarre edo asanblea, komite ordezkari, delegatuen koordinadora, etab.etan antolatutako sistemen bidez. Talde hauek, etorkizuneko gizarte sozialista, autoburokratiko eta autogestionatu bat eratu nahi lukeen auto-antolamenduko pentsamolde batean oinarritzen dira, komunismo kontsejistaren printzipioetan inspiratuz eta CNTren praktika libertarioetatik hurbil, nahiz eta benetako CNT bera ez den mugimendu horretan integratuko. 1976ko martxoaren hiruko Gasteizko sarraskiaren ondoren, errepresioaren aurkako euskal mugimenduan bateratzen dira korronte horiek, eta Euskadiko batzarre-erakunde baterakoiak finkatzen dira.

Errepresioaren aurkako borrokekin bat egite honek, bere alde-tik, ezker abertzalean eragina izateko eta ETA politiko-militar-
raren kontzepzioetan influatzeko bidea ematen dio langile-asaan-
blearismoari, LAB sindikatuaren bidez. Sindikatu hau 1975ean
ernaldu zen, Langile-Frontea zatitzean, azken honek soilik euskal
langile abertzaleen sindikatu bezala eratzeko tentazioak izan bait
zitu. LAB, berriz, mugimendu asanblearioak bereganatuko du,
eta honek bere egingo Euskal Sindikatu Baterakoi bat sortu eta
eraikitzeko lema, langile-batzarren oinarritik antolatuta. ETA po-
litiko-militarrak asumitu egiten du ofizialki jarrera hori 1976ko
bigarren erdialdean.

Estatuko sindikatu ofizialak joera baterakoitik urruntzen has-
ten dira 1976an —beti ere nabarmenago UGT, Comisiones Obre-
ras baino—, eta bederatzi aukera sindikalen legalizazioan gauzatu-
ko, Euskadiri dagokionez; horixe izango da, hain zuzen, ezker
abertzalearen eta Espainiako ezkerren arteko urruntzearen arra-
zoietako bat, ezkerreko alderdi espainolek «Itundutako Errefor-
ma»ren linearekin batera. Urruntze hori atzerazinezko bihurtuko
da 1977ko udazkeneko Moncloako Itunak sinatzean, eta jadanik
zerutik lurrerainokoa izango, Konstituzioa onartzen denean,
1978ko urtearen hondarretan.

Nolanahi ere, LABek ere bide hertsiki asanblearriotik alden-
duz amaitu duenarren, asanblearismo hau izango da, bere errepresioa-
ren aurkako izpirituarekin, trantsizio-garaiko ezker abertzalearen
nortasun-ezaugarrietako bat (gero eta erritualagoa izango bada
ere).

Gizarte postindustrialia eta borroka antinuklearrak

Azter dezagun orain ekologismoak eta korronte antinuklearrek
zer-nolako eragina izan zuten Euskadiko sektore sozio-politiko
honetan. Ekologismoa, berez, 50eko urteetan sortzen da Mendebal
Europan eta Amerikan, ikerketa teorikoko bide bezala; baina,
70eko urteak arte ez da iritsiko gizarte mendebaldarretan kontutan
hartzeko moduko mugimendu sozial aktibo izatera. Urte horietatik
aurrera, postura ekologistak Lurraren kapital biologikoari
eusteko borrokan gehien erasoko duen eta galerazten saiatuko den
alderdia, zentral nuklearren erabilera izango da.

Motibazio bikoitza dute korronte hauek Europan: ohizko gizar-teari eutsi nahia, alde batetik, eta, bestetik, energia asko kontsumitzen duen gizarte teknokratikoaren aurkako eta bestelako garapen modernoago batean oinarritutako gizar-tearen aldeko borroka. Frantzian, esate baterako, gero eta defentsa-komite gehiago ari dira azaltzen 1975az geroztik, eta ekologisten indarrek ere biziki gorantz egiten dute hauteskundeetan. Mugimendu hau Europako Mendebaldean beherantz egiten hasten den urteetan (1977-78an), justu orduan joko du Euskadin bere gailurra.

Fenomeno hori, Euskadin garrantzitsuena izatera iritsi den eta aurreko bietatik oso desberdina den hirugarren motibazio batekin lotu behar da: Estatuko industria nuklearren oligarkia jaun eta jabearen aurka, jatorriz batez ere bizkaitarra denaren aurka, izaera militarreko aparatatu armatu batek egiten duen borroka militarra (eta horrekin, paradoxaren paradoxaz, gizarte autogestionatu eta deszentralizatu baten aldeko borrokaren protagonismoa, berez pinaburu bat bezala zentralizatu dagoen talde baten eskuetan geratzen da).

Erreforma, indar antifrankisten eta Estatuko aparatuen arteko itun bezala

Nolanahi ere, denboraldi honetako (1975eko azaroko Franco-ren heriotzatik Estatu espainoleko 1977ko uztaileko hauteskunde demokratikoak arteko) esangurarik handieneko egitate politikoa, espainiar ezkerreko indar antifrankistek «Erreforma» izenarekin ezagutuko zen demokrazia formaleranzko trantsizio-era onartu izana da. Erreforma, funtsean, indar demokratiko horien eta aurreko erregimeneko Estatu-aparatuaren arteko Estatu-itun batean datza. Aparatu hori, noski, «garbitu» gabe dago eta, indarkerian espezializatutako aparatuen bitartez, ezker abertzaleak elaboratutako haustura demokratikoko programaren onarpenik txikiena ere gaitzesten duten baldintzak ezarriko ditu.

Euskadirentzat pentsaezin ahalako ondorioak ekarriko dituen egitate horixe da, hain zuzen, euskal ezker abertzalearen eboluzioak azaltzen duen berezitasuna esplikatzeko duena Estatuko panorama politikoa barnean: alegia, iharduketa politikoa klandestino eta are indarkeriazkoekin jarraitu izatea eta gorago aipatu itunetik sortutako Estatu-nazionalismo berriaren barne-etsai bihurtu izana.

Eurokomunismoa

Inoiz ere ez da jakingo hori zen ala ez Espainiako komunistei eta sozialistei eskaintzen zitzaien aukera bakarra, beren bizirik ateratzeko ikuspuntu soiletik. Dena dela, bai sozial-demokraziaren eta eurokomunismoaren nazioarteko korronteen eboluzioak eta bai Espainiako alderdi komunistaren eta sozialistaren barne-egoe-rak lagundu egiten dute ulertzen zein erraz onartzen duten indar hauek Estatu espainolean erabakitako trantsizio-forma berezia.

Espainiako komunismoa, 70eko urteen erdialdera, nazioarteko «eurokomunismoa»ren koordenadetan kokatzen da, eta korronte horren sustatzaile suharrenetako bat bezala ageri da, gainera, bere alderdiaren Idazkari nagusi Santiago Carrillo.

Egia esateko, korronte honen aurrekin historikoak 1935eko Fronte Herritarretan aurkitu behar badira ere, eta jadanik 1964etik Togliatti italiarrak egin zuen harako alderdi komunisten «desberdintasunean batasuna»ren aldeko aldarrikapen hura bezalakoak egiten diren arren, «eurokomunismo» hitza ez da agertzen kontsa-gratua 1975erarte. Bide horren formulazioa Erromako deklarazio-an agertzen da, Frantzia eta Italiako alderdi komunistek urte horretako azaroan egindakoan. Bertan, sozialismoa, demokraziaren eta askatasunaren goren maila bezala definitzen da; sozialismorako bidea, berriz, bizitza ekonomiko, sozial eta politikoaren etengabe-ko demokratizazio baten markoan kokatzen da; iraganean herri-borrokek konkistatutako askatasun guztien garapenaren garrantia defendatzen da, eta sozialismoa masa-borroken emaitza izango dela iragartzen, behin herriaren gehiengoa langile-klasearen inguruan biltzen denean. Horregatik, gehiengo horren apoioa duten erakun-de parlamentarioak kontserbatu egin behar dira, baina klase burgesaren edukin orotatik hustuta noski, zeren eta «indar progresisten batasuna»k «monopolio»en aurka borroka egin behar dueneko leku bihurtzen bait ditu Estatuak bizitza ekonomikoan duen gero eta eskuharmen handiagoak. Arrazoi horrexegatik, ihes egin behar zaio burgesiaren eta proletalgoaren arteko enfrentamenduari, azken horrek galdu egingo luke eta; gainera, deseginda geratuko bait lirateke erakunde parlamentarioak. Parlamentuetan gehiengo esanguratsuak konkistatuz, langile-munduak konkista ditzake

erregimen kapitalistaren izaera eta, horrekin, erregimena bera eralda ditzaketen egiturazko erreformak.

Bide honetan funtsezko etapa bat, aliantza anti-monopolista izango da edo «demokrazia aurreratua»rena —Frantziako Alderdi Komunistak izendatzen zuen bezala— nahiz «demokrazia politiko»rena, Espainiako Alderdi Komunistaren definizioz: monopolioen boterea ahulduko duen etapa iragankor bat, alegia. Eta horrek klase-arteke lankidetzako politika galdatzen du, eta baita austeritatekoa ere, krisialdi ekonomikoaren aurrean, besteren artean Berlinguer italiarrak 1976az gero defendatzen zuen bezala.

Aldi berean, komunistek aldarazi egiten dute langile-klaseak Estatuarekiko duen jarrera. European, azken hamarkadetan, hegomendebaldoko langile-klaseko militanteak arerioa ikusten zuen «bere» Estatu burgesean, «bere» ejertzitoan eta «bere» poliziarekin. Mandelen kritiziz, konpromisu historikoak badu zentzu bat, eta da, aipatu etsaigoa ezabatzea. Ondorioz, gizarte-borroka politikaren menean jartzen da, hauteskunde-uncari lehentasuna ematen zaio, klase-borroka frenatzen da burgesia «ez-monopolista»rekiko aliantzak ez behaztopatzeko, eta izoztu egiten dira langile-mugimendu eta herritarraren joera autonomikoak.

Espainiako PC eta bere Erreformaren onarpena

Komunistek Estatuari buruz emandako jarrera-aldaketa horrek eta «burgesia ez-monopolista»rekin egindako aliantzak, Estatuaren aparatu zaharra ez garbitzetik etorritako lastra guztiak ezezik, ejertzitoaren eta poliziaren ezarpena ere onartzera eramaten dute espainol komunismoa trantsizio-garaian, zeren eta ejertzitoak eta poliziak, PCren arabera, demokratizatuak izan behar bait dute eta langileriak «bere» bezala ikusi behar bait ditu, Estatu espainoleko nazionalista periferikoen errebindikazioei buruz. Horrela, benetako osina egiten da bide «eurokomunista» espainolaren eta euskal ezker abertzalea bezalako errebindikazioen artean: azken honen ezaugarrietako bat, Estatu espainolaren aparatu hertsatzailearen kontrako erabateko etsaigoa bait da.

Espainol eurokomunismoaren jarrera horiek Santiago Carrillok teorizatzen ditu 1976ko *Eurocomunismo y Estado* obran. Carrillorentzat, monopolioek duten Estatuaren kontrolaren kontrako borrokak, aparatu ideologikoei buelta ematek pasa behar du,

botere monopolistaren aurka erabiliz; hortik, hain zuzen, lan-indarren eta kulturaren arteko aliantza. Estatu-indarkeria organitzatzen aparatuei dagokienez, horienganako eginbeharra, Carrilloren arabera, «pixkana-pixkana Estatuko indar-aparatuen ulerpena eta apoioa irabaztekoa da, beren antolamendua demokratizatuz». Ejertzitoak, konkretuki, «independentzia eta subiranotasun nazionala garantizatu eta lurralde-osotasunaren defentsa bere gain hartuko duen tresna» bihurtu behar du. «Ejertzitoak nazioarekin bat egina egon behar du», dio Carrillok; eta hortik hain zuzen, PCren Idazkariak azaltzen duen nazionalismo independentista ez-estatalerikiko erabateko gaitzespena, hauen lehen oztopoa nazio-Estatuarekin bat egindako ejertzitoak direnean, demokratikoak izan ala ez.

Sozial-demokrazia eta Internazional Sozialista

Nazioarteko sozial-demokrazian, hemen aurkitzen da sozialismo espainiarra. Nahiz eta hura marxismoaren interpretazio-modu jakin batetik abiatu (Engels-ek 1895az gero esaten zuen, sufragio unibertsala katalizadore eta arma zela klase-borrokan), eta XX. mendeko lehen hamarkadetako sozial-demokraziaren —batipat alemanaren— ezaugarrietatik (hauen oinarriak bait ziren, langile-klasean horrek zuen sustraitzapena, alderdiaren eta sindikatuaren arteko artikulazio estua, burokrazia efikaz baten sorrera, alderdiaren parlamentarismoa eta zatiketa ideologikoen aurrean ageri zuen tolerantzia), korronte honek marxismotik aldentzen diren eragin ideologikoak jasotzen ditu bere baitan 30. urteetatik aurrera.

Horietako bat planismoarena da, zeinak, 1933tik hara, plangintza defendatzen bait du sozialismoaren oinarritzko xedetzat; beste bat keynesianismoa da, honen arabera sozial-demokraziak, 40. urteetatik hara, kontsumoa zabaldu nahi bait du, ekonomi krisia borrokatzeko. II. Mundu-Gerraren azkenetik hara, partidu sozial-demokratek gero eta gehiago ahazten dute sozializazioa eta plangintza, eta, eskandinaviarrei jarraiki, «ongitasuneko Estatu»ren printzipioak onartzen dituzte. Baina erregimen hau, onura sozialak herri xeheari zabaltzea denez, ez da sozial-demokraziarena bakarrik, eta mendebaldeko herrialde guztiek bilatzen duten gauza da. Aldi berean, eta urte hauetatik hara, atlantismoa da sozial-demokrazia karakterizatzen duen egitate berria: Estatu Batuek Soviet Batasunaren aurka zuten jarreran hartu zuen postura erabakiorra.

Honela, burgesiarekin konpromiso bat bilatu nahi duen teoria sozial-demokrata bat ari da Europan mamitzen, ezinbestekotzat jotzen dena pluralismoa eta ordezkapenezko demokrazia gortetzeko.

Bestalde, berriz, sozial-demokraziak bereizi egiten ditu gizarte zibila eta Estatu; eta horrek bide ematen dio, herrialde kapitalistetan boterea eskuratzeko, zeren, bere pentsatzeko moduan, nahiz eta teorian klaseen aurkatasuna onartu, Estatuak beti ere interes jeneralaren leku unibertuala bezala agertu behar bait du, eta, beraz, klaseen aurkatasunezko interesak baino gorago dagoen zerbait bezala; eta horrelaxe da Alderdi sozial-demokratak agintzen duenean ere.

Sozial-demokraziaren klase-izaera moteltze hau areagotu egiten da oraindik Internazional Sozialistaren errelantzamendurakin, zeina biziberritu egiten bait da 70eko urteetan sozial-demokrazia alemanaren eraginez, eta, zehatzago, horren zuzendari Willy Brandt-en eraginez. Internazional Sozialistak homogenotu egiten ditu bere buruerak nazioarteko politikan, eta, horrela, mendealdeko kapitalismoaren peoien laguntzaile erabakior egiten da, munduaren enparatuari buruz bere «Komunismoaren alternatiba Hirugarren Munduan» izeneko programaren bitartez; berebat batu egiten ditu bere erizpide eta iharduerak, korronte «eurokomunista» Europako komunismoaren indarrak sakabanatzen ari den une-unean. Joera honen hegemonia Europako sozial-demokrazian 1976ko urtean kristalizatzen da, Brandt ISren buru izendatzen dutenean. Honek berritaldi bati ekiten dio, zeina bait da «afiliatutako partiduen arteko harremanak indartzea eta guztien adostasunez horien posturak koordinatzea».

Inflexio internazional hau gertatzen da justu-justu Partido Socialista Obrero Español-a, hondatua eta frankismoaren garaian aktibitaterik ere ia ageri ez zuena, Felipe Gonzálezek gidaturik, bere buruerak eta egiturak eraberritzen hasten denean, zentzu erdieuropar eta modernotzaile batean, eta horrela trantsizio espainiarreko partidu hegemonikoa izateko prestatzen denean.

PCEren krisialdi handia

Estatu espainiarrean agintzen duten taldeek, trantsizio lehen urteetan (1975-1977), mesfidantzarik handiena dioten indarra, eta

beraz gehien galdatzen diotena, komunismo espainiarra da; baina hauxe da Erreformaren logika gartsuenik beretzen duen indarra.

Lehen urte hauetan egiazki, trantsizioaren protagonismoa bi pertsonaren eskutan gelditzen da: Mugimenduaren aparatu zaharra parlamentuzko demokraziara eraldatzen duen Adolfo Suárezen eskutan, eta Partidu Komunistako Idazkari Santiago Carrillorenetan. Honek baldintzagabeki adosten du 1977ko apirilean, eta bere legeztapenerako ukanbehar ezinbesteko bezala, PCk apoio osoa ematea, aginteango blokearen burueran Erreformaren oinarri izan behar duten hiru printzipioei: Monarkiaren defentsa, Armadarekiko atxekimendua eta batasun nazionalaren ukieztasuna. Halaber, PC bera izango da Moncloako Itunei bere apoiarik gartsuena emango diena, demokrazia espainiarrak behar duen «konpromiso historikoa»ren fruitutzat bururatuz ingenuoki.

Baina bistaratzen denean, ezen Moncloako Itunak ez zirela kapitalismo espainiarraren interesek galdatzen zuten austeritatezko politikaren apoio huts eta soila besterik, eta talde hauek ezabatu egiten dutela Adolfo Suárez, honen partidua eta honen proiektu politikoa, esleitu zaion egitekoa betetzen duenean, paraleloan sortzen du horrek espainiar komunismoaren behin-betiko hondamena: joera desberdinetan zatikatzen da —«soviet-zalea», «euro-komunista», «eraberritzailea»—, baina horietako ezeinek ez du lortuko berriro eraginik izatea espainiar gizarte zibilean (halako eran, non Comisiones Obreras-en jarraitasun sindikala izango bait da Espainiako komunismoa desagertzetik salbatuko duena).

Gainera, buruera eurokomunista (hots, Estatuaren iharduera ekonomikoen handitzeak indar aurrerazaleen eta monopolioen arteko gerra-leku bihurtuko lukeela Estatua eta nolabaiteko neutraltasunez jantziko) esanguratsuki hurbiltzen da tesi sozial-demokratetara, hauen arabera «interes orokorra»ren leku neutrala eta klase sozialen protagonismoaren gainetik kokatzen den puntua bait da Estatua. Borroka terreno horretan jarriz gero, berriz, Europako sozial-demokraziak, mendebaldeko kapitalismoaren eboluzioa gestionatzeko bokazioarekin —eta ahalbidearekin ere bai—, partidu eurokomunistei irabazteko itxura guztiak dauzka. Joera orokorra da hori Europa osoan, eta Espainiako Estatuan indartu egingo da: hemengo PCE ez bait dago legitimitate historikoz jantzirik, Europako PCak bezala, hauek Mundu-Gerran faxismoaren kontra garaile atera zirelako; PCEk, aitzitik, Espainiako gerra zibila irabazi zuten indar faxistekin nazionalki berradiskidetu beharra hots egiten du joan deneko 20 urteotan.

Euskadiko PK eta EIAren salbabidea

Lehen ere esan den bezala, erradikalismoa eta ezker abertzalearen joera bortxazaleak, 1977ko Udazkenean Moncloako Ituna izenpetu zenetik biziro ugaldu direnak, ez dira sortzen desberdin pentsatzetik, eta bai beren planteamenduen eta Espainiako ezker parlamentarioaren korrante desberdinen artean ezta alfabeto ezkertiar komun bat ere ez edukitzetik. Dena den, oso diferentea izango da Espainiako komunismoaren eta sozialismoaren euskal adarrek eramango duten eboluzioa.

Fronte Popularraren politikak Euskadiko PK sortu zuen, bere I. Kongresua 1935ean egin zuena. Euskal gidari komunista Astigarriak Gerra Zibila bitartean bultzatu nahi zuen autonomia erlatiboazko lineak porrot egin ondoren, nahasmen bat sortzen da Espainiako Partidu Komunistaren eta Euskadiko Partidu Komunistaren artean. Francoren heriotzak biziberritu egiten du indar hau, eta 1975ean egiten du bere II. Kongresua. EIAren zatiketetako batek, Euskadiko PKren kontrola lortzen du, Roberto Lertxundiren gidaritzapean.

Hiru urtean, ez da diferentziarik nabaritzen horien eta Espainiako Partidu Komunistako zuzendaritza carrillistaren posturen artean. Baina 1979tik hara partiduan krisia erretzen eta bertako joera desberdinak hezur-mamitzen hasten direnean, Roberto Lertxundi argi eta garbi «berritzaile»ekin lerrokatzen da; xedetat zuten hauek, eurokomunismoa bere antolamenduzko ondorio logikoetaraino eramatea eta PSOEn gero eta gehiago hurbiltzea. Egun horietan, adar hauek huskeria baino ez dira Euskadin, hauteskundeetan eta politikan.

Nolanahi ere, joera «berritzaile» hau izango da 1981ean EIArenkin bat egingo dena, partidu bakar bat, Euskadiko Ezkerra, sortze-ko (izan ere, hauxe bait zuen politikoki bizirik irauteko bide bakarra).

Euskadiko PS espainiar nazionalismoaren bloke bezala

Oso bestelakoa da Euskadiko Partidu Sozialistaren eboluzioa. Beharbada, Estatu guztian sozialismo espainiarrak ez du inon

Euskadin hainbat pertsonalitate historiko izan: ezkerraldeko ibaiertzean nukleo sendoa dago, Rubial eta Nicolas Redondoren inguruan mamitua; eta Gipuzkoan ere bada beste nukleo txikiago bat, militante komunista ohi batek, Enrique Mugikak, animaturik bizi dena; horri, 1970eko lehen urteetan, abokatu gazte multzo bat bilduko zaio, tartean Txiki Benegas eta Ramon Jauregui dituela.

Euskal taldearen eta Sevillako taldearen —Felipe González, Alfonso Guerra eta Galeote-renaren— arteko elkar-hartzea izango da madrildarrak espainiar sozialismoaren gidaritzatik kenduko dituen; gero bi taldeok sortuko dute, trantsizioko lehen urteetan, 100 urtekoa izan arren, «partidu berri» bezala agertu zenaren ernamaina (frankismoaren garaian izan zuen pasibitateagatik sortu zen batipat inpresio hori). 1974ean egin zen Suresnes-ko Kongresuak jarri zuen Sevillako taldea «partidu berria»ren gidari. Erradikalatasun antifrankistak, 1974ean artean bizirik ageri zenak, puntu asko galduko ditu jada 1976ko abenduan PSOEek egin zuen XXVII. Kongresuan, zeinak begiesten bait du Partidu hau Internazional Sozialistarekin alineatzea; alineazio hau, aurreko epealdiko karga doktrinala bere gainetik botatzen duen eran, geroxeago erakutsiko duen marxismoarekiko urruntasun ofizialean adieraziko da, eta, horrela, instrumentu egoki egingo da, Erreformako Espainian bosterea eskuratu ahal izateko.

1977ko Ekainaren 15eko hauteskundeetan PSOEek erakutsi zuen hauteskunde-indarrak biztanleriaren portzentaia handia bilduko du Euskadin, modernizazioa lortzeaz aparte, «euskal komunitate abertzalea»ren hegemonia eztabaidan jarriko duen bloke «espainiarra» ere izan nahi duena: zuzendaritza sozialistak berak adoretuko du gai honetan. Euskal komunitate abertzaleko adar ezberdinak, multzoan, hauteskundeetan gehiago gainartzaile egiten direnean, eta batipat, ezker abertzaleak bere posturak maila guztietan erradikaltzen dituen neurrian, bigarren xede hau izango da Euskadin argi eta garbi nagusituko dena; hots, «euskal komunitate abertzalea»ri Estatu espainiarra legitimatuko duen pertsona-bloke bat (espainiar bloke nazionalista bat, alegia, nahiz eta sozialistek honelako deiturarik onartu ez) kontrajartzearen xedea; eta nagusitu ere, halako eran, non ezker-fronte bat eratzeko asmoari eta euskal gizartea modernizatzeko aspirazioari berari ere ez bait zaio horri adinako garrantzirik ematen.

Euskaldunen «Zaputz Handia»

Azter dezagun orain euskal ezkerari buruz 1978an gertatzen den «Zaputz Handia»k duen intzidentzia. Gaur egungo iker-linea batek harremanean jartzen ditu elkarrekin, batetik, gizarte industrial beste gizarte-modu postindustrial batera (hau da, zerbitzu-gizartera, enplegatu lepezuriak kopuruz langile espezializatuak baino gehiago direnekora, eta neurri handi batean emakume-lanean apoiatzen denekora) aldatzerakoan gertatzen diren fenomenoak, eta, bestetik, «Zaputz Handia» izenez deitu izan den fenomenoaren agerrera.

Teori joera honen arabera, gizarte industrialaren berariazko mugimendu sozialek —funtsean langile-klasearen mugimendu ziren— izaera autogestionarioa duen beste mugimendu-suerte bati ematen diote bide. Hauen agerpenak bilduko lituzkeen koadro sozialak, honako ezaugarri hauek besarkatuko lituzke: Gizarte-mota zaharretik, industrialetik, datozen gatazkak erakundeturik aurkitzen dira orain, Sindikatuek enpresarien eta Estatuaren bote-rearekin egiten dituzten negoziazioen itxuran. Krisian sartzen da gizarte industrialak berariazkoa duen ezagutzeko modua, optimismo historikoan oinarritzen dena. Intelektual-kutsuko liberalismo berria sortzen da; eta indartu egiten dira feminismoaren korrante ezberdinak. Teknokraten kontrako borrokak agertzen dira, bote-rearen salaketa ekonomi eremua baino haratago eramaten dutenak: horien eredu aproposa, borroka antinuklearrena izango litzateke. Azkenik, «Zaputz Handia»ren ezaugarriak sortzen dira. Forma ezberdinak izango lituzke honek, hasi galzorian dauden komunitateek beren iragana defendatzeko egiten dituzten mugimendu herrikoï mesianismo-itxuran agertzen diren etatik eta etorkizunera proiektatzen eta ordena ezarria ezesten duten anarkista-posturetan kristalizatzen diren mugimenduetaraino (teoriko batzuek, «autonomo» deitu mugimenduak inskribatzen dituzte marko honetan, hauek marxismotik datozen sektore sozialen laguntza jasoko bait lukete).

Baina Estatu espainiarreko gizarte zibilak, bere multzoan, eta trantsizioko urteetan, ez dio utzi gizarte industrial izateari zerbitzu-gizarte bihurtzeko; eta hori Euskadiren kasuan ikusten da nabari. Emakumeak gero eta kopuru handiagoan lan-merkatura joatea 60ko lehen urteetan hasi zen fenomeno da, eta nolahi ere arrapaladan etorri zen langabeziak afektaturik gelditu zena, zeina iritsi bait zen Euskadira Mendebalde guztian 1974ean hasi ondoren

eta euskal ehun industrial espezifikoa krisialdian sartu ondoren. Ehun industrial hori, izan ere, siderurgia, itsasuntzigintza eta ekipamendugintzan, bezalako produkzio-sektoreetan oinarritzen da, eta horiexek izango dira krisi ekonomikoak bereziki joko dituenak; eta horren ondorioak larriagotu egingo dira oraindik, berant-frankismoko proiektu espansionista zoroak direla medio.

Eta, hala ere, gizarte postindustrialaren ezaugarritzat deskribatzen diren fenomenoak eman egingo dira Euskadin denboraldi honetan (1974-1980), eta eman ere mendebaldeko «gizarte aurreratu»etan ematen diren intentsitate berean ez, baizik handiagoan. Horren arrazoia, Moncloako Itunak eta Amnisti Legeak, konbinaturik, izan zituzten ondorioetan bilatu behar da. Frankismoaren garaiko sindikalismoak bazituen, Espainiako Estatuan eta bereziki Euskadin, nahitaez klandestinitatean bizi beharrak eraginda, batasun asanbleariozko eta autoorganizaziozko ezaugarri «komunitario» batzuk, mendebaldeko esperientzia sindikaletatik bereizten zutenak; mobilizazioak eta utopia politikoen rola —hauek hitzaren zentzu noblean hartuz— leku berezia zuten haren baitan, eta negoziazioaren zeregina bigarren maila baterako uzten zuten. Moncloako Itunak egundoko saltoa da mendebaldar-tipoko sindikalismo baterantz, honetan gailur profesionalizatuak bait dira uga-zaberiarekin eta Estatuarekin negoziatzen dutenak; horrela berebat besagertzen da, eta trantsiziorik gabe, aurreko sindikalismoaren izaera utopiko-komunitarioa. Areago: Moncloako Itunaren onespena Estatu mailan diharduten sindikatuek ematen dute, eta ez euskal sindikalismoak; ondorioz, Euskadin inposizio politikoa eta antinazionaltzat jotzen da neurri hau. Hori dela eta, konnotazio erradikalak mundu sindikaletik era berriko mugimendu sozialerara desplazatuko dira Euskadin; horien hazikinak agertuak ziren Estatuan ere 70eko urteetan, Europari mimetikoki jarraituz; baina erne baino ez zuten egin artean; nolahi ere, edukin nazionala izango dute hasiera-hasieratik.

Amnisti Legea, 1977ko urrikoa, hori indartzera etorriko da bera ere: aurrena, diktadurazko erregimenarekin «zaharrak ahaztu eta kontu berri» egitera datorrena bezala agertuz, korronte libertarioak faboratuko dituelako: eta bigarren, legearen hutsuneetatik sortutako ondorioek, preso sozialei buruzkoek batipat, eta euskal adiskidetze nazionalari eskaintzen dizkion bide arrunt eskasek, indartu egingo dituzte euskaldunen «Zapuz Handia»n bat egingo duten korronteak. Erradikalitasun berri honek bainatuko ditu orokorki ezker abertzalearen izaera eta manifestazioak, eta berau

izango da elementuetako bat —bestea igurikapen nazionalen frustrazioa izango da—, urtebete eskas geroago Herri Batasunaren mugimendu politikoan kristalizatuko dena.

Gizarte postindustrialia eta biolentzia iraultzailea

Era berean, gizarte industrialaren manifestazioetatik gizarte postindustrialaren manifestazioetara doan pauso hau —bestalde, heterodoxoa ere baden haxe— izango da Euskadin borroka armatu iraultzailearen iraupena esplikatuko duten zirkunstantzieta-ko bat. Amerikako linea teoriko batek erlazio idarokarria ezartzen du gizarte postindustrialaren eta biolentzia politikoaren artean, Euskadin egia bihurtzen dela dirudiena. Interpretazio horren arabera, biolentzia iraultzailea ez da mugimendu sozial iraultzailearen sinonimo, baizik eta horren inportantzia alderantziz da proportzionala espezifikoki langileenak diren mugimenduen potentzial iraultzaileekin. Horregatik, biolentziazko egintzak sarriago gertatzen dira gizarte preindustrialetan eta postindustrialetan industrialetan baino, zeren azkeneko hauek lekua bait dute masen mugimendu erreformazale edo iraultzaileentzako, eta beste gizarte-modu haiek ez. Beraz, borroka armatua agertuko litzateke gizarte industrialak berariazkoak dituen mugimendu sozialak makaltzen direnean.

Euskal langile-sindikalismo iraultzaile bat, benetan masazko bat, ez izateak —edo ozta-oztako bat baino ez izateak—, eta ezker abertzalearen espresio sindikalak borroka «marginal»ekin batera joateak, badirudi egiaztatu egiten dutela hipotesi hau, ezaugarri postindustrialak langabezia arrapaladan gehituzetik sortzen diren gizarte batean.

Borroka armatuaren protagonismoa: ETA-m-ren Zutik 69.a

Berant-frankismoko ETAtik sortutako ezker abertzaleko korronteetarik baten barnean, EIAk protagonizatutakoan hain zuzen, 1977ko azkenetatik hara borroka armatua hartzen ari den protagonismoaren kontrako erreakzioak berretsi egiten du zerako

teoria: «masen borrokak» behar duela prozesu iraultzailea gidatu eta ez «borroka armatuak»; honek, berriz, Erreformako Estatuak sortu duen marko sozio-politiko gero eta neurri handiagoan onartzera bultzatzen du, haren ustez, marko hau delako gizartea eraldatzeko alternatiba bideragarriak eskaini ditzakeen aukera bakarra. 1978ko urtarrilaz geroztik, EIAko zuzendaritzak esaten du, bi alternatiba besterik ez daudela ezker abertzalearen baitan: berea eta ETA militarrena; eta lehenengoa dela «gizarte burgesa kritikatzeko, baina paraleloki baliozko alternatiba bideragarriak masei eskainiz, hauek beren buruak antolatu eta aldaketa ezberdinetan protagonista izateko modua izan dezaten».

Garai berean, ETA militarrek dokumentu bat ezaguterazten du, *Zutik* 69, eta bertan, ondorioak ateratzen ditu egoera berritik. *Zutik* honek —garaikidea bait da 1977ko urrian dagoeneko hasia zen atentatu-kanpaina biziarekin, Bereziak ETA militarreko zuzendaritza zaharrarekin bat egin zirenean— euskal askatasun nazionalaren prozesuaren abangoardia bezala aurkezten du bere burua; deslegitimatatu egiten ditu, ez bakarrik Estatu espainiarra (Diktadura Militarren jarraipentzat emanetz), baita erakunde zko marko berria bultzatzen duten euskal indar parlamentarioak ere (hots, Euskal Kontseilu Orokorra); eta esplikatzen du, bideragarri —eta beharrezko— dela negoziazio politikoa, eta aldatzen hasten da KAS alternatiba, hasieran programa zibil bat izana, bere bost puntuetan, eta ezinbestekotzat joko ziren hauek, su-eten militarrik izango bazen. *Zutik* honetan subjektu iraultzaile berri bat definitzen da, KAS blokearena: bloke gidari bezala agertzen da, eta organizazio armatuak, alderdi politikoez eta masa-organizazioek osatua dago; eta lehen Partidu Gidariari ematen zitzaion autonomia zibila, orain —EIAren eboluzioarekin ETAk eraman zuen dezeptzioaren ondoren—, «oinarri asanbleariozko mugimendu auto-organizatu»etara desplazatzen da.

HASIren kongresua 1978ko maiatzean: KAS, bloke gidari bezala

1978ko maiatzean egindako HASIren Kongresuak adostu egiten ditu partidu honen buruerak ETArekin buruerekin, subjektu iraultzaileari buruz (Kongresu honetatik hara, eten egingo da HASIren zati moderatua eta, EKIA izentzat hartu ondoren, EIArekin

fusionatzen hasiko eta, urterdi geroago, bat egingo da horrekin). Kongresu honetan, bloke monolitiko bezala definituko da partidua, joera desberdinentzako lekurik gabe; borroka armatuaren beharra Estatuari ematen zaion karakterizaziotik sortzen da, zeina bait da «indarrezko antolamendu berezi bat, bortxazko organizazio bat, klase bat zapaltzeko egina»; honek, berriz, ezinbesteko egiten du «indarrezko iraultza, Estatu burgesaren lekuan Estatu proletarioa jartzeko».

KAS da orain, ez partidua, definitzen dena «euskal iraultzaren bloke gidari, hau da, partiduen, masa-organismoen eta organizazio armatuaren multzo, bueltarik ez duten helburu iraultzaileak lortzeko gauza den bakarra».

Beraz, eta aldi berean, bi joeraren eraginak nozitzen ditu 1978an ezker abertzale erradikalak: itxuraz kontrakoak dira jorok, baina Erreformako Estatuaren aurrean osotoro kontrako jarrerara edukitzean bat datoz: alde batetik, arrapaladako langabezia duen Euskadiko gizarte postindustrialaren berariazkoak diren mugimendu asanbleario auto-organizaturen sakabanatze eta deszentralizazio izugarria; bestetik, organizaziozko hiperleninismoa, ETA militarrek eta HASIk onartua, baina praktikan «bloke gidaria»-ren eta borroka-prozesuaren zuzendaritza, organizazio armatuaren eskutan uzten duena.

Komando Autonomoak eta gerra zibila

1978an kristalizatzen dira Euskadin mugimendu «autonomoa»-k zituen bi esferen, zibil eta militarren, buruerak eta konfigurazioa, eta egitate hau KASen hiperleninismo horren kontrako erreakzio bezala esplikatu daiteke. Baina euskal ezker abertzalearen sektoreetan ematen diren erradikalizazioa eta kontestazioa ia oso absorbitzen dituzte KASek eta Herri Batasunak; horren demostragarri bezala dago, esperientzia «autonomoa» kopuruz huskeriazkoak diren sektore sozialetara murrizten dela euskal gizartean; eta hala ere ezagunak izatea lortzen baldin badute, dela, beren iharduera militar batzuek sortzen duten danbateko izugarriagatik, nahiz eta horiek «Estatu zapaltzailearen kontrako gerra» eskemaren barruan egon ez, eta bai areago «euskaldunen arteko gerra zibil» eskemaren barruan.

Euskal mugimendu autonomoaren espresio-organoa (bere alde zibilean) LAIA-EZ-en *Sugarra* da. LAIA-EZ bezala ezagutzen da, 1976an KAS alternatiba onartu ez zuen LAIAtik banandu zen zategoria. Argitarapen hauetatik, «Komando Autonomoak» izenez ezagutzen den organizazio armatuaren ideologia atera daiteke, hedaturaz. «Autonomo»en ezaugarria da, KASi —eta, beraz, ETARI— egiten dioten kritika erradikala, interklasistatzat kontsideratu; eta konbentziturik egotea, borroka armatuak, langileriaren eta herriaren boterea lortzeko behar-beharrezkoa denak, «gerra zibila» leher erazi behar duela Euskadin; eta berebat, partiduaren —edo organizazio armatuaren— «gidarismoa» ezestea, hau langile-klasearen ordezeko bilakatzen delako, haien ustez.

Buruera hauen arabera, mugimendu iraultzaileak ez dauka igarotzerik klasearteko kolaborazioa suposatzen duen prozesu estatutario batetik (KAS alternatibak planteatzen duen bezala); aitzitik, zera da eginkizun: burgesiaren eta Estatu espainiarraren indar armatuak desegitea, eta gerra zibil bat piztea bai Hego Euskadiren barruan eta bai «desagertutako Estatu espainiarreko» nazio guztien barnean. «Bortxa iraultzailea»k «gerra zibila»ren zerbitzuan jarri behar du; eta horren helburu militarrek, ETA militarrenen baino zabalagoak behar dute izan: biolentzia erabiltzeko ahalbide teorikoa ametitzen da, ez FOPEko jendearen kontra bakarrik, baita pertsonen eta enpresa-erakundeen kontra, partidu zibiletako militanten kontra, eta are gidari sindikalen kontra ere (Aktibitate-modu armatu honen izugarritzko oihartzunak, eta ondoriozko inpopularitateak, bide emango diete ETAREN kontrako indar politikoei —eta PSOERI batipat— organizazio horren kaltetan ETA eta Komando Autonomoak bat-berdintzeko).

(Bila litezke paralelismoak egoera honentzat biolentzia iraultzailearen eredu italiarretan, horien protagonista behin Brigada Gorriak eta behin Autonomoak izan bai ziren. Brigada Gorriek Autonomo italiarren buruerak kritikatu zituzten, beren arabera taldeak ez bait du mugimenduaren «beso armatua» besterik izan behar; eta Autonomoek, bere aldetik, Brigada Gorriak kritikatzan zituzten, hauek Armada etsaiaren kontra doan gerra-makina bezala bururatzen zutelako partidua, eta ez gizarte-mugimenduei loturik dagoen organizazio bezala. Paralelismoa ezar liteke bi multzoen artean; baina paralelismo hori axalekoa baino ez da, biolentzia iraultzaile hauen agerpenetan egitate nazionalak sortzen dituen diferentzia izugarrien kausaz. Gainera, ez dago konparatzerik ETA militarrek duen pisu politiko eta soziala —biztanleriaren

%15 inguruarekin nolabaiteko loturak dituena— Komando Autonomoekin, sostengu sozialik ia batere ez duen organizazioa izanik).

Konstituzioa eta euskal errebindikazio nazionalen frustrazioa

1978an, «Zaputz Handia»z gainera, ezker abertzalea —eta hedaduraz, euskal abertzaleen sektore guztiak— erradikaltzera eraman zituen beste elementua, Espainiako Konstituzioak euskal errebindikazio abertzaleei ematen dien tratamendua da. Konstituzio-eztabaidetan argi eta garbi gelditzen da, espainiar munduko indar parlamentarioak, eskuindar, erdiko edo ezkertiarak, ez daukela inola ere prest euskal soberania nazionala errebindikatzen duten emendakinak onartzeko. Emendakinok, eskubide historikoak berrituztzeko eskaera bezala formulatuko zituen anakronikoki abertzaletasun tradizionalak, eta autodeterminatzeko eskubidearen itxura modernoa emanez ezker abertzaleak.

Konstituzio-eztabaidan erabiltzen diren terminoak berak —ezker parlamentario espainiarrak hartzen duen posturagatik baitipat— nazionalismo espainiarraren zerbitzuan jartzen dira, jakinaren gainean egin zen terminologi nahasmenduaren medioz. Federalismoa ez da ulertzen, beren borondatez federazioan biltzen diren ente federatuen jatorrizko soberania aitortzea bezala, baizik kompetentzia eta zerbitzuen deszentralizazioa ekarriko lukeen helpe tekniko soil bezala baino. Eta hori ere modu uniforme batean Estatu espainiarreko ente autonomiko guztientzat, bai edukin historiko nazional bortitz baten jabe diren nazionalitateen bizileku direnentzat, eta bai mugape geografiko-administratibo soilak direnentzat.

Berebat, autodeterminazio-eskubidea ere errebindikazio demokratiko soil bezala presentatzen da, zeinak frankismoaren garaian bazuen zentzua demokrazia formalaren etorrerarekin galdu bait zuen, edo bestela —orduak komunista eta gaur sozialista den Solé Turá-ren interpretazioan— Nazioarteko Zuzenbidearen teoriarik sekularik egin ez den bezala definitzen da: «demokraziazko printzipio bat da, independentzizaleak demokratikoki —hau da, hauteskunderetan— garaituz, separatismoak galeratzeko balio duena».

Lege antiterrorista eta euskal antieuropeismoa

Ezker abertzaleak (eta euskal gizarteko sektore handiek ere) Espainiako Kongresuari egiten dioten zaputza gero eta handiagoa da, Iruñeko sanferminetan eta beste euskal herri batzuetan, hala nola Donostia eta Errenteria, Estatuaren Segurtasuneko Indarren demaskerien aurrean Kongresuak erakusten duen pasibitate ia erabatekoa dela medio; eta izugarritu egiten da, hilabete eskas geroago, Kongresu Espainiarrak praktikan ahobatez —euskal abertzaleen indarrak salbu— legeria antiterrorista bat onartzen duenean, zeinak legezko oinarriak jartzen bait ditu salbuespen-egoera indibidualak sortzeko, hartarako behar den legezko aldarrikapenik gabe. Legeria antiterrorista honekin, Gobernu espainiarra Merkatu Komunecko Estatuaren proiektuari atxekitzen zaio, zeinaren asmoa bait da «Europako eremu judizial» bat sortzea, Estatuaren Komunitatearekin egin nahi zen proiektu porroteginaren orde z hori jarri ahal izateko. Eta horrela, faktore psiko-politiko berri bat sartuko da ezker abertzalearen osaeran: anti-europeismoa.

Herri Batasuna: hasierako elementuen heterogenotasuna

Herri Batasuna, 1978ko apirilaz gero, lau partiduren koordinatzailea zen (HASI, LAIA eta KASeko bi eta beste bi euskal sozialista izaerakoak, ANV eta ESB). Baina Herri Batasunaren irudia 1978ko urrian mamitzen da.

Garai honetan, horren indarra aipatu sektoreetatik sortzen da, hots: Konstituzio espainiarrak eskaintzen dituen ikuspegiaren aurrean sortzen den euskaldunen frustazio nazionala, zeinak biziberritu egiten bait ditu erromantikoki abertzale direnen postura batzuk, Telesforo Monzonena kasu, eta indartu legitimitate historikoaren lokarriak euskal iraganaldi hurbilarekin, Monzon eta ANV partidu historikoa bidetzat harturik; parlamentarismoa zapuztea, eta hedaduraz, erakundeak; haserre bizia «antiterrorismo demokratikoa» ren aurrean.

Faktore hauei, beste berri bat erantsi behar zaie: urrian PNVk konbokaturiko manifestazio antiterroristari (Bakearen aldeko manifestazio deitu arren) ezker abertzaleko sektoreek egin zioten gai-

tzespena. Manifestazio hori partidu horretako kupulak berak erabakia zen, bide mingarri baina ezinbesteko bezala, parlamentu-contrako erradikaltasunaren olatupean erortzetik ihes egin ahal izateko, gizarte abertzale guztia ari bait zen bereganatzen Konstituzioaren emaitzak ikustean.

HBn biltzen diren sektore sozialen ezaugarri auto-organizaziozko, asanbleario eta erlatiboki partiduen kontrakoak direla medio, Herri Batasunako «independentek» egiten dira (hala nola Telesforo Monzon, Migel Castells abokatua, Letamendia-Ortzi diputatu-ohia) herriak onartutako ordezkari mugimendu horretan, non postura erradikal kontestatarioenak buruera abertzale klasi-koekin batzen diren. Hala ere esan beharra dago, hasiera-hasieratik, politika herrikoi eta masazkoa egiteko lanabes bezala bururazten duela KASek Herri Batasuna, eta, beraz, «bloke gidariak» kontrolaturik eta horren menpean egon behar duena bezala. Denbora-puska bat beharko da —urte-pare bat inguru— Herri Batasuna KASen menpean egoteko eskema teoriko hau benetan praktikan nagusitu arte. Eskema horri nagusitzen lagunduko diote Gobernu espainiarrek aplikatuko dituzten proiektu zapaltzaile eta militarizadoreak ezker abertzalearekiko tratuan; eta hauek mimitikoki, buruera autoritario eta hierarkikoak sortu eta indartuko dituzte ezker abertzalearen baitan.

Nolanahi ere, 1979ko urtean eta 1980koaren hasieretan, mantendu egingo dira Herri Batasunaren sendotasuna eta autonomia; eta hau izango da euskal gizartearen zapalkuntzari kontra egiteko biderik nagusia, gobernuak daukan zapalketa-posturari buruz. Zapalkuntzaren kontrako postura hori bi aldiz da beharrezkoa, apuntaleku berezi bihurtzean HB material eta sinbolikoki (zapalaldi honetako gizonik ezagunenei terrorismo-apologiazko prozesuak hasiz).

EIA: Estatutua «naziogintza» bezala

Berant-frankismoko ETAtik sortu zen beste korrontearen eboluzioa, EIArena, zuztar-zuztarretik aldenduko da ezker abertzalearen atal erradikal eta kontestatzailetik.

EKIA EIAan sartzean, 1978ko udazkenean, erraztu egingo da aldaketa, oinarritzat «partidu gidaria» duen antolamenduzko bu-

ruera batetik eskema komunista eta sozialistaren artean bereizketarik egiten ez duen partidu «zabal» batera (buruera hau izango da EKIAren benetako aportazioa, eta printzipio marxista-leninistak beren hartan gordezale zen atal «kritikoa»k partidutik alde egitea probokatuko du). EKIAko kideek lagunduko dute berebat, EIAk Autonomi Estatutua onar dezan, zeinaren marko juridiko-legalak nahitaez deribatu behar bait zuen gai horretaz Espainiako Konstituzioak xedatzen duenetik.

PNVrentzat, Estatutua tresna bat izango da, bere nagusitasuna egikaritzeko, bai euskal gizarte zibilean eta bai erakunde autonomikoen bidez sortutako gizarte politikoan; Euskadiko Ezkerrarentzat, berriz, bere politika praktikoaren bobedako giltzarri izango da. Kontzientzia «abertzalea» ordeztuko duen kontzientzia «nazionala» sortzeko borroka bezala bururatuko du EIAk Estatutuagatik borroka. Gidalerro hauek erabaki ofizial bihurtuko dira, 1979ko uztailean Leioan egindako Kongresuan. Hala ere, burgesia nazionalarekin (hots, PNVrekin) aliantza mantentzeko erabakia hartuko da Kongresu honetan, Estatutua edukin nazional bezala bete beharra dagoelako. EIAk eta jadanik Herri Batasuna denak elkarren artean dituzten posturen diferentzia ikusirik, Kongresu honetan ateratzen den ondorioa da, ezinezkoa dela sistemari erradikalki kontra egitea, HB/ETA militarra tandem-a dagoelarik.

ETA-pm: estatutu-garapena eta UCDren kontrako atentatuak

1979ko urrian Estatutua onetsia izan ondoren, hauek dira, EIAren ustez, egin behar diren lanak, estatutu-garapenaren burutze logikoa direlako: Estatutuaren edukin autonomikoa bultzatzea, Nafarroaren integrazioa lortzea, eta presoak gartzeletatik ateratzea. Eginkizun horiek alegatzen ditu ETA politiko-militarrak borroka armatuarekin segitzeko.

Baina hurrengo urtean, EIA eta ETA-pm-k beren buruei jarri zizkieten helburuak ezinezko bihurtzen diren neurrian, bi indarrok botako diote frustrazio horren errua, ez Estatutuaren testuak berak berekin dituen mugapenei (Herri Batasunak bezala), eta bai UCDren postura erreazionario eta subjektiboari, hura izango bait zen «aginteko bloke» espainiarraren lantza-punta, euskal Es-

tatutuaren garapen aurrerazale bat galerazteko. ETA politiko-militarrak, pentsaera hau aurrera eramanez, heriotz atentatuzko kanpaina bati ekiten dio euskal UCDeko gidariaren kontra, 1980ko udazkenean. Hau izan zen 1981eko otsailaren 23ko (23 F-ko) kolpe militarren saioaren zio inmediatea (ETA militarrek behin eta berriz, etengabe, FOPEkoen kontra egiten zituen atentatuak baino areago).

Euskal Herriko Batzarre Nazionalaren iraungipena

1979ko erdialdeaz gero, edukin bortizki asanbleazale eta erlatiboki partidukontrakoa duen mugimendu sozial bihurtu den Herri Batasunak, esperientzia iheskor bat biziko du Euskal Herriko Batzarre Nagusiarekin (EHBNrekin). Honen indefinizioa sortzen da, adostasunik ez dagoelako KASen buruera politikioen —KASek ez bait du garbi ikusten nola enkajatu behar duten bere politikan Herri Batasunak eta, gutxiago oraindik, EHBNk— eta organismo honek berez erantzun asmo dien eskaera-modu sozialen artean.

Urte-erdi batean, 1979ko apiriletik urriaren azkenetan Estatutua onetsi zen arte, duda egingo du Batzarreak zer izan: boterekontrako euskal organo herritar (batasunezko organismoen ordezkariak, Herri-asanbladek, Langile-asanbladek eta kargu hautatuak osatu beharko luketena, baina praktikan, uste izatekoa zen bezala, HBko kargu hautatueta mugatuko dena), mugimendu autoorganizatu asanblearioen koordinatzaile, ala Euskadiko indar gehienak onesten ari diren Estatutu-proiektuaren Estatutu alternatibo bat egingo eta sustatuko duen organismo. Horregatik, 1979ko urrian, hiru probintzietako botuemaileen gehiengo urri baina benetakoz Estatutua berrestean, jarraitu bai jarraituko du bizirik EHBNk, kontsigna gisa, baina praktikan ez du operatibitateirik izango.

KAS eta HB: egitura-berritzen

Indefinizioak Herri Batasuna ere harrapatuko du, eta honen egiturak, Gobernuak zapalkuntza handi baten xede egin zituenetik, pasibitate erlatibo batean egongo dira 1980ko azkenetararte. Euskal gizartea bere multzoan militarizatzen ari da: ez bakarrik ETA-m-ren bultzada militarra handitu egiten delako eta ETA-pm-k

UCDren kontra atentatu-kanpaina bortitza egiten duelako, baita lege antiterroristaren aplikazioak eta lege aldetik definigaitza den «terrorismoaren apologia»zko tipoa erabiltzeak Euskadin zapalke-tazko poltsa batzuk sortzen dituelako, horien kopuru-mugak praktikan Herri Batasunako 180.000 botuemailetara hedatzen direlarik; hein berean, KASen barnean aplikatzen diren diziplina kuasi-militarrezko erazpideak dira ezker abertzale erradikalaren baitan inposatzen direnak.

1980ko urritik hara, LAB erabat KASen orbitan alineatzearekin kointzidituz, Koordinadorako idazki-sail batek kritikatzeko du HBren indefinizioa eta zuinak jartzen ditu, horren egiturak etorkizunean nolakoa izan beharko duen adieraziz. KASen idazki haue-tako batek, «Herri Batasuna, xedeak eta berregiturapena» izeneko-ak, HBren hausturazko politika-falta kritikatzeko du, eta KASen aburuz Batzarrearen funtzio izan behar luketenak beretu egin di-tuela; idazki honen arabera, HBren Apoioko Juntak kontrabote-rezko organo izan nahirik ibiliak ziren, EHBnk izan behar zuela-rik hori. HBren funtzioak hausturazko erakunde-politika bat praktikatzera eraman behar dira berriro, kanpo-harremanak gara-tzera, Erreformari kontra egitera, artxibo- eta dokumentazio-la-nak egitera, Batzarrea apoiatzera.

Azken puntua salbuetsiz (hau izango da Batzarrea aipatzen den azkeneko aldia), koordinatu hauen gainean egingo da HBren be-rregiturapena 1981aren erdi aldera, hau benetan KASen mendean seguru utziz. Berregiturapen honetan, desagertu egiten dira Apoioko Juntak, eta HB piramide baten antzera gelditzen da egi-turaturik: basea Herri-asanbladak izango dira, bakoitza bere Bat-zorde Koordinatzailearekin; hauek, beren aldetik, Herrialdeetako Asanbladak eratuko dituzte, Batzorde Koordinatzaile banarekin, eta azkeneko haueetatik sortuko da Mahai Nazionala; baina honen zeregin exekutiboak Batzorde iraunkor batek beteko ditu, kontra-pisu eginez HBren egiturapen asanblearioari, bere baitan dituen partiduei esker: HASI eta ANVri esker, LAIA eta ESBren dimi-sio-iraiizpenaren ondoren.

KAS eta mugimendu asanblearioak

«Autoorganizatu tipoko mugimendu asanblearioak» KASen barruan dagoen masa-organismoak kontrolatzen ditu, hau da,

ASKk. 1980tik hara ASKren lurralde-egitura osatzen dutenak dira: KASeko jendearen lurralde-asanbladak Batzorde antinuklearretan presente daudenak, Amnistiaren aldeko Gestorak, Auzo-elkarteak eta Gau-Eskolak. Bestalde, mugimendu asanbleario hauetako garrantzitsuenak, Amnistiaren aldeko Gestorenak xedatzen du bere Bizkaiko Estatutuetan, ezen Urgentzietako Batzordeak KASeko militantez osaturik egongo direla. Beraz, bai HB eta bai gizarte post-industrialaren berariazkoak diren mugimenduak Koordinadoraren egituretan gelditzen dira diziplinaturik; honek kontraesan bat irudi luke mugimendu-mota hauetara suposatzen zaien izaera auto-gidatuarekin.

Hala ere, KAS bete-betean Estatuaren kontra joateak bere inguruan sortu duen hutsunean, bizirik jarraitzen dute (eta indartu ere egiten dira) mugimendu-mota hauek, egitatez KASeko indarren menpean egon arren. Eta mugimendu horien eta Estatuaren kontra joatearen artean dagoen erlazio estuaren frogagarria da, Euskadiko Ezkerrak, nahiz eta teoriarik horien autogestionatu-izaira apoiatu, ez duela lortu horiek bere eraginpean edukitzerik.

PKko «berritzaileak» eta EIAren apoioa Konstituzioari

Egia esan, 1982ko urtearen azkenetatik aurrera, benetako konfluentzia bat dago —hitzezko kritika batez kontrapisatua— Euskadiko Ezkerraren eta botereko sozialismo espainiarraren artean. 1980ko udazkenaz gero, handiagotuz doaz EIAren eta ETA-pm-ko zuzendaritzaren arteko tirabirak (gogora UCDko gidariaren kontrako atentatu-kanpaina). Lehen kritikak gurutzatzen hasten dira bi organizazioetako buruzagitzen artean; bestalde, Euskadiko PKren joera «berritzailea», Santiago Carrillok partiduari ezarri nahi dion zentralismo artifizialaren kontrakoa bait da, lehen pausok ematen hasten da EIArekin bat egiteko.

1981eko otsailaren 23ko *putsch* militar porrot eginari buruz, KASek ematen dion intepretazioa da, Erreformaren auto-kolpe bat dela, Diktadura Militarraren iraupenaren aldeko indarrak berantolatzea bilatzen duena; EIAk, berriz, uste du, indar inboluzionistak eta indar demokratikoak banatzen dituen dela oposizio printzipala, eta pentsatzen du, sektore demokratiko guztien egin-beharrak dela Espainiako Konstituzioa apoiatzea, indar haien kon-

tra demokraziaren sinbolo izan dadin. Paraleloki, ETA-pm-k su-
-etena anuntziatzen du hil honen azken aldera, negoziazioaren bi-
dez lor daitezen, eta ez borroka armatuaren bidez, hain gartsuki
borrokatuz bilatu zituen xedeak: Nafarroa euskal ente autonomo-
an berriro sartzea eta presoentzako amnistia.

EIAren eta Euskadiko PKko sektore maioritarioaren bat egitea
1981eko lehen erdian egiten da. EIA, korronte honen hastapeneko
burueren azken arrastoa zena, desagertu egiten da partidu bezala,
eta hortik ateratzen den indarrak, Euskadiko Ezkerrak, EKIAk
anuntziatu eta Euskadiko PKko «berritzaileek» apoiaturiko bu-
ruerari erantzungo dio, masa-partidu zabal izateko asmoari.

Jadanik ez bait dago tirabirarik Euskadiko Ezkerraren errebin-
dikazio juridiko-erakundetarren eta Konstituzioak sortutako mar-
ko erakundetarren artean, Bandres eta Onaindia elkarrizketan
hasiko dira, garai hartan Barne-Ministrari zen Rosón-ekin, ETA-
-pm-ko presoak kanporatzea eta errefuxiatuak etxeratzea lortzeko
asmoz, baldintza bakartzat «biolentzia» baztertzea eta armak
uztea jartzen zaielarik.

Euskadiko Ezkerra eratzeko Kongresua

Euskadiko Ezkerra eratzeko 1981eko ekainean egin zen Kon-
gresuak elaboratzen dituen linea politikoak espreski apartatzen di-
ra Otsagabia taldearen elaborazioetatik, eta EEn gaurdaino in-
darrean daudenak dira.

Espainiako Estatuaren egoeraz esaten da, Konstituzioa dela
golpismoari mugak jartzen dizkiona. Euskadin sozialismoa ezar-
tzeko estrategia, abertzaleak, sozialistak eta komunistak elkartze
bezala bururatzen da. Kontsideratzen da, ezen estatismo autorita-
rioa (Poulantzas-ek sortutako terminoa da hori) boterean dagoen
eskuinarena bakarrik dela ezaugarri bezala; eta joera horrekin aka-
batzeko jarraitu behar den politika-eredu bezala ipintzen da, Mit-
terrand-ek Frantzian eta Papandreu-k Grezian daramaten politika
sozialista. Euskadiri dagokionez, pentsatzen da, askatasun nazio-
nalaren estrategiak eskatzen duela, Estatutua kontsideratzea auto-
determinazio-eskubidea egikaritzeko modu bezala; eta Estatu Fe-
derala defendatzen da (lehen aipatu diren bi buruera kontrajarrien
artean bereizketarik egiteke). Gizarte-mugimenduei buruz, azpi-

marratzen da, partiduak ez direla aski eta esaten da, ezinbestekoa dela partiduak mugimendu horiekin artikulaturik egotea (hauen artean aipatzen dira, mugimendu feminista, hiritarra, gazteena, ekologistena, euskara defendatzen dutenena, eta presoek askatasuna bilatzen dutenena).

Erakundezko politikari dagokionez, EEko Kongresuak kritikatzeko dituen bai komunistak, parlamentuzko bidea alferra dela esaten dutelako, eta bai sozial-demokrazia, hauteskunde bideak bakarrik planteatzen dituelako. Erakunde zko politikaren abiapuntu, esaten da, zerako egitateak behar du izan: alegia, kapitalismoa bateraezina dela erakunde demokratikoekin, eta erakunde zko hegemonia bilatu behar dela; hori konkistatu behar duten organo partehartzaileek gizarte zibiletik sortu behar dute.

ETA-pm: VII. Biltzarrekoaren autodisoluzioa eta VIII. Biltzarrekoaren sendotzea: gramscismo ezkertiarra eta iraungipena

Politika honek ETA politiko-militarraren barnean probokatu-tako tentsioak, preso eta errefuxiatuei buruzko negoziazioen ondorio desmoralizatzaileen eraginez areagotu egin zirenak, gramscismoaren bi interpretazio kontrajarritan kristalizatzen dira.

Maria Antonietta Machiochi-ren eritzian, balegoke gramscismoaren interpretazio eskuindar bat: prozesu demokratikoa elektoralismo eta parlamentarismo burgesarekin nahastuko luke, eta gero eta botere handiagoa eskuratzea bilatuko luke batez ere gizarte zibilaren kultur organismoetan eta gizarte politikoaren erakunde parlamentarioetan, klase arteko kontraesanak ahaztuz; interpretazio eskuindar hau litzateke Euskadiko Ezkerra berriak eta ETA politiko-militarreko joeretako batek onartua.

ETA politiko-militarreko beste joera batek gramscismoaren interpretazio ezkertiarra jarraituko zuen leial, eta batez ere posizio-gerraren hiru momentuen artean Gramsci-k egiten zuen bereizkuntza, klase-borrokaren bide berri bezala. Joera honek beharrezkotzat joko zuen beti ere borroka armatua, bere buruari esleitzen zion eginkizuna ere organizazio politiko-militarra bait zen, momentu politikoko xedeak lortu ondoren, momentu militarra iristen zenerako.

Bi buruera hauek, 23-F-ko kolpea baino urtebete geroago, 1982ko otsailean, lehertuko dira: VII. Biltzarrekoak tregoa mantentzea erabakitzen du, eta, 1982aren azken aldera (PSOE boterera iristearekin bat), disolbatu egiten du bere burua; borroka armatua beharrezko ikusten duen lineak, berriz, 1982ko otsailean egiten du bere VIII. Biltzarrea.

Asanbladaren ondoren idatzitako *Zutik*-en (patetikoaren benetan), aurrera segitzea erabakitzen duen ETA-pm-k eskuineratzearen fruitu bezala karakterizatzen du periodo hau, eta autokritika egiten die trantsizioaz berak eduki izan zituen buruerei (bete-beteko kritika eginez Euskadiko Ezkerraren jarrerari). Estrategia politiko-militarra, biolentzia eta hegemonia kontzeptuetan oinarritzen da beti ere, eta Gramsci eta Poulantzas-en buruera teorikoetara jotzen du espreski: bai herri-gerra eta bai altxamendua ezinezkoak direnez, hegemonia konkistatzera eta biolentzia metatzera orientatu behar da borroka armatua. Baina, biolentzia metatze honen xedea herri-konkistak garantizatzea baldin bada, ez dago sektore sozio-politikorik, ETA-pm-koen ihardueran ispilatua aurkitzen denik. Hala, Auzolan-en esperientzia zibil laburraren ondoren, ETA-pm-ren aktibitatea hilez joango da berez, eta horren ihardu-neango militanteak ETA-m-ren aparatuak bereganatuko ditu.

Beste horrenbestetsu esan daiteke Komando Autonomoetz: 1984eko martxoko hauteskunde-bezperan Casas senadore sozialistaren kontra egindako heriotz atentatuaren ondoren, desagertu egingo dira praktikan.

Etorkizunean zer?

Herri Batasunak, behin Gobernu espainiarraren eta behin erakunde autonomikoen kontrako enfrontamenduetan izan duen protagonismoa dela bide, ezin konta ahal gorabehera ikusi behar izan ditu azken urteotan; baina ez HBren buruerek eta ez HB eta KA-Sen organizazio-egiturek izan dute inolako aldaketarik 1988ko hasieretaraino.

ETA-m-k anuntziaturiko tregoa (su-etenari buruzko akordio behin-betikoaren aurretik, baina alde biko akordio baten fruitu izatekotan), eta azken bolada honetan ezker abertzale erradikalak daukan eboluzioa, bere sektore zibilentzako gero eta autonomi

maila handiagoak lortzeko zentzuan, guztiz fenomeno berriak dira eta, agian, fase berri baten hasiera adierazten dutenak.

Fase horri benetan antzemateko, berriz, ez behar hainbat denbora eta ez behar hainbat urruntasun dago.

Euskaratzaileak: G. Nazabal, F. Mendizabal

P. L.

LA IZQUIERDA EN EUSKADI (1968-1988)

LA GAUCHE EN EUSKADI (1968-1988)

El artículo expone la trayectoria de las principales formaciones políticas de la izquierda vasca en los últimos veinte años. En sus orígenes la izquierda vasca nace en torno a ETA y bajo la influencia de modelos revolucionarios que irán derivando de Mao a Che Guevara, Debray, Guillén y Marighela, e.d., de «guerra revolucionaria», unificando en sus propósitos la lucha social y nacional. Dicha izquierda se configura como una comunidad sólida y llena de fuerza precisamente bajo la terrible represión que caracteriza los últimos años 60 y los primeros 70, quedando constituido como núcleo el «grupo-Estado» armado de ETA, quien recupera, entre diversas vicisitudes ideológicas, los principios leninistas de organización interna. Diferencias ideológicas han ido provocando escisiones, a veces incluso enfrentamientos, dentro de la izquierda vasca. Sin embargo ha sido la distinta apreciación de la coyuntura política, no diferencias ideológicas, lo que ha provocado en 1974, ante el final del franquismo (que se considera próximo), la escisión de ETA en militares y político-militares, revelándose especialmente iluminador para los planteamientos de esta época el pensamiento de Gramsci. Por los mismos años la izquierda abertzale se ve enriquecida con las aportaciones de movimientos de diversa procedencia: asamblearios, antinucleares, ecologistas. Mientras la izquierda española acepta la Reforma, la vasca —en bloque— se opone inicialmente a ella con el «gran rechazo». El movimiento agrupado en la izquierda vasca muestra caracteres propios de una sociedad postindustrial. La unidad de este movimiento se resquebraja cuando parte del mismo —EE— acepta el Estatuto, 1979, mientras que la otra —HB— lo rechaza, desapareciendo poco después la rama político-militar de ETA. En este momento asistimos a un replanteamiento de sus posiciones por parte de la izquierda vasca, siendo todavía temprano para poderse hacer un análisis del mismo.

L'article expose la trajectoire des principales formations politiques de la gauche basque ces vingt dernières années. A l'origine, la gauche basque naît autour de ETA et sous l'influence de modèles révolutionnaires qui dériveront de Mao à Che Guevara, Debray, Guillén et Marighela, c-à-d, de «Guerre révolutionnaire», en unifiant dans son but la lutte sociale et nationale. La dite gauche se forme comme une communauté solide et pleine d'élan précisément sous la terrible répression qui caractérise les dernières années 60 et les débuts 70; le «groupe-Etat» se confirme comme le noyau armé de ETA, qui récupère entre les diverses vicissitudes idéologiques, les principes léninistes d'organisation interne. Des différences idéologiques ont provoqué les scissions, parfois même des affrontements, à l'intérieur de la gauche basque. Cependant la différente appréciation de la conjoncture politique sans distinction idéologique a été ce qui a provoqué en 1974, devant la fin du franquisme (que l'on pense proche), la scission de ETA en militaires et politico-militaires; la pensée de Gramsci se révélant spécialement illuminatrice pour les mises en questions de cette période. Dans les mêmes, la gauche patriotique (abertzale) se voit enrichie avec l'apport de mouvements de provenances diverses: assembléaires, antinucléaires, écologistes. Pendant que la gauche espagnole accepte la Réforme, la basque s'oppose initialement à celle-ci avec un «refus total». Le mouvement regroupé dans la gauche basque montre les caractères propres d'une société post-industrielle. L'unité de ce mouvement se fête quand une partie de —EE— accepte le statut, 1979, pendant que l'autre —HB— la refuse, la branche politico-militaire de ETA disparaissant peu après. En ce moment, nous assistons à une remise en questions des positions de la gauche basque, étant trop tôt encore pour faire une analyse de celle-ci.